

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ: СТРАТЕГІЇ ТА ПІДХОДИ

Ольга Васи́лак,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
olavasilak37@gmail.com

Забезпечення сприятливих умов життя у суспільстві дітей з інтелектуальними порушеннями (ІП) є актуальним в усьому світі. Адже як показують дослідження та практика людина, яка має певні порушення розвитку при сприятливих умовах може розвинути свої індивідуальні можливості, повноцінно функціонувати та забезпечувати своє матеріальне становище. Відтак, мають розроблятися та апробуватися нові підходи, методи для навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, а також створюватися умови для покращення їх життєдіяльності. Впровадження біопсихосоціальної моделі якраз посприяє вирішенню педагогічних, медичних, соціальних, побутових, економічних і психологічних проблем, з якими можуть стикнутися діти з ІП та їх сім'ї у процесі їх адаптації в освітнє середовище закладу освіти [2].

Однією із складових успішного входження дітей з ІП в соціальне середовище займає соціальна адаптація. Соціальна адаптація – це процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; вид взаємодії особистості з соціальним середовищем [1].

Історія розвитку педагогіки підтверджує той факт, що в минулому столітті переважала думка, що діти з інтелектуальними порушеннями неспроможні та й не повинні навчатися і виховуватися в колективі зі здоровими однолітками. З розвитком інклюзивної освіти у світі та в Україні акцент робиться на інтеграцію дітей з ІП в освітнє середовище закладів освіти. При цьому важливо апелювати до застосування

індивідуального підходу у роботі з учнем з ІП з боку педагога, що допоможе йому адаптуватися до умов життя в освітньому закладі. Вияв довіри до учня, заохочення, позитивна оцінка діяльності є тими методами впливу, які принесуть позитивний результат. Спілкування з однолітками, співробітниками закладу освіти, залучення до співпраці та посильної праці теж не менш важливі чинники успішної адаптації учня з ІП у середовище закладу освіти. Формування у дитини з ІП вміння оцінювати ситуацію, розбиратися в правильності вибору, налагоджувати комунікацію з однолітками та педагогічними працівниками, правильно і зрозуміло формулювати питання і відповіді, знаходити рішення виходу із складних ситуацій теж є важливими при адаптації дитини з ІП.

Варто також сприяти розвитку адаптивного освітнього простору для учнів з ІП, основними напрямками якого є:

- реалізація освітнього і корекційного процесів;
- формування полікультурної особистості того, хто навчається, його адаптація та інтеграція в суспільство;
- створення сприятливих умов для навчання, виховання і корекції порушень розвитку;
- формування соціальних якостей особистості, які забезпечать соціальну адаптацію, а соціумі;
- надання можливостей якісного навчання і різнобічного розвитку;
- забезпечення умов для усвідомленого вибору професії.

Соціальна адаптація спрямована на зміну характеру освітнього процесу та включення, при вибудові цього процесу, індивідуальних особливостей кожного учня. Вона також передбачає врахування особливостей дитини з ІП, їх віку, інтересів, при підборі методів навчання та виховання. Соціальна адаптація покликана допомогти окремим учням мінімізувати їх фізичні, інтелектуальні або поведінкові труднощі шляхом створення таких умов і можливостей, які б дозволили залучити їх до участі у процесі навчання та виховання у школі [5].

У вітчизняній літературі розглядається широкий спектр чинників, що впливають на успішність періоду адаптації, серед яких виділяють дві основні групи: екзогенні (зовнішні) і ендогенні (внутрішні). Зовнішні чинники, що впливають на розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями включають екологічні і соціокультурні фактори.

Екологічні фактори відіграють важливу роль у процесі адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями. Наприклад, оточення та підтримка родини, школи та спільноти можуть значно впливати на успішність адаптації таких дітей. Ключовими аспектами екологічних чинників для дітей з інтелектуальними порушеннями є доступність спеціалізованих освітніх програм, підтримка педагогічного персоналу з досвідом роботи з цією категорією дітей, а також створення комфортних умов, які сприяють їхньому розвитку таких соціалізації.

До соціокультурних факторів належать:

1) сімейні (стиль сімейного виховання, психологічний клімат в сім'ї);
2) педагогічні (кваліфікація педагогічних кадрів, відповідність методик навчання віковим і функціональним можливостям першокласників, наявність відповідних знань у батьків, раціональність режиму дня і т.д.);

3) психолого-педагогічні (система характеристик психічного стану і поведінки дитини: пізнавальної сфери, емоційно-вольового і мотиваційного розвитку; відносин дитини до світу, до самої себе; особливості поведінки в учбових і позаучбових шкільних ситуаціях) [3].

Крім того, ефективне спілкування та підтримка від навколишнього середовища можуть значно впливати на психологічний та соціальний розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями.

Внутрішні чинники адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями можуть включати такі елементи, як:

- фактор спадковості, який проявляється, зокрема, в несумісності крові матері і дитини (так званий резус-фактор), в хромосомних захворюваннях;

- порушення білкового обміну в організмі. Прикладом важкого недоумства може слугувати фенілкетонурія, в основі якої лежить саме ця причина;

- запальні захворювання мозку і його оболонок (менінгіти, менінгоенцефаліти різного походження), що виникли у немовляти;

- неблагополучна екологічна обстановка, алкоголізм або наркоманія батьків, особливо матері [4].

Загалом, внутрішні чинники адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями можуть бути різноманітні і варіювати в залежності від конкретної ситуації та індивідуальних особливостей кожної дитини.

Отже, успішна соціальна адаптація дозволяє дитині з ІП бути активно включеною у середовище, освітнє зокрема. Відтак, необхідно індивідуально підійти до планування процесу соціальної адаптації дитини з ІП у кожному конкретному випадку.

Список використаних джерел:

1. Дефектологічний словник : навч. посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Київ : «МП Леся», 2011. 528 с.
2. Колупаєва А. А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. № 3 (71). С.7–13.
3. Нормативно-правові акти та документи, розроблені на виконання Указу Президента України від 11 липня 2005 р. № 1068 «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей». Київ. 2005. 103 с.
4. Особливості роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями (для практичних психологів). *Освітній портал На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-roboti-z-ditmi-z-intelektualnimi-porushennyami-dlya-praktichnih-psihologiv-235829.html> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / кол. авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. / за заг. ред Л. І. Даниленко* Київ. 2007. 128 с.